

NUOSTABI KELIONĖ Į KOMPIUTERIU ŠALĮ

“Kompiuterių šalis susikūrė visai neseniai. Kaip ir kiekvienoje jaunoje valstybėje, joje dar daug netvarkos, dar neaišku, kas kur gyvena, kartais netgi – kaip ji vadinas. Užtat beveik viskas čia nauja, traukia dėmesį – keičiasi, tobuleja, atsiranda vis geresnių ir įmantresių įrenginių”. Taip pradeda rašyti savo naujają knygą žinoma kompiuterijos specialistė V.Dagienė. Jos “Kelionė į kompiuterių šalį” (V., 1995. – 127 P.) yra rekomenduota Švietimo ir mokslo ministerijos ir išleista Atviros Lietuvos fondo lėšomis. Knygos tekštą tvarkė V. Békštienė, paveikslėlius piešė V. Bortkevičienė, juos į knygelę dėjo R. Rekašienė, o viską vertino A. Klupšaitė.

Neabejojant galima sakyti, kad šia knyga susidomės ne tik junesniojo, bet ir vyresniojo mokyklinio amžiaus vaikai. Atsivertę pirmajį puslapį, jie susipažins su intriguojančiu knygos turiniu: būkite pažištami – tai kompiuteris (6), kompiuterio smegenys (30), kompiuterio atmintis (38), diskų ir diskelių mieste (46), kaip susišnekėti su kompiuteriu (54), Logo karalystė (62), kompiuteris žaidžia (78), kompiuteris piešia ir groja (86), kompiuteris – redaktorius (94), kompiuteris – paštininkas (110), kompiuterio seneliai ir proseneliai (118). Tolesniuose puslapiuose skaitytojai ras išsamesnių paaiškinimų apie pagrindines kompiuterijos sąvokas, kompiuterių sandarą, sistemas, programas, jų darbo principus, susipažins su kompiuterių istorija.

Papildant autorės mintį, kad kompiuterių šalyje tvarka griežta ir knygelė sudėliota pagal šio krašto taisykles (5), norėtusi dar pridurti, kad ir dauguma žodžių bei sakinių sudėlioti pagal gramatikos taisykles, išskyrus vieną kitą leksikos mažmožį, pvz.: *atstatymas (= atkūrimas, atnaujinimas)*: <...> *demoduliacija* reiškia atvirkštinį procesą (– vyksmą) – *pakeisto signalo atstatymą (= atkūrimą)* (112); *jisavinti (= išmokti, įsiminti)*: *Taigi jūs jisavinote (= išmokote, įsiminėte)* dar vieną komandą (66). Norint *jisavinti (= išmokti, įsiminti)* Logo kalbą, reikia <...> (70); *paruošti, paruošti (= rengti, parengti)*: *Vadinasi, kompiuteris yra puikus padėjėjas paruošti kokį nors tekštą (= kokiam nors tekstui parengti)* (96). *Dabar beveik visos knygos ruošiamos (= rengiamos) lazeriniais spausdintuvais* (106);

sutikti (= *aptikti*) : *Gyvenime sutinkame* (= *aptinkame*) daug pavyzdžių (39).

Kadangi knygos kalba aiški, sklandi, vaizdinga, tai ir keliauti po tokią šalį labai įdomu. Pavyzdžiu, štai kaip apibūdinamas kompiuteris. "Gyveno kartą Televizorius. Kasdien linksmino vaikus, rodė filmus, sekė pasakas. Bet ilgainiui jam pasidarė liūdna. Jis visus šnekina, pasakoja, o jam kad kas nors žodelj... Nutilo Televizorius. Ir čia pasigirdo Rašomosios mašinėlės taukšėjimas: tuk-tuk, tuk-tuk... Mašinėlė guodėsi: "Liūdna man. Visi tik įsakinėja, nurodinėja, ką spaudsinti. O pati aš negaliu niekam pasiskusti, neturiu su kuo pasišnekėti". Padūsavo juodu šitaip ir nutarė susivienyti: ką Rašomoji mašinėlė pasakys, Televizorius parodys, ko Televizorius paklaus, Mašinėlė atsakys... Televizorius pasivadino Displėjumi, o Rašomoji mašinėlė tiesiog – Klaviatūra. Taip gimė Kompiuteris. Tiesa, jam dar daug, o iki daug ko reikėjo. Svarbiausia – smegenų" (7).

Taip ir norisi vienu prisėdimu perskaityti šią knygą ir sužinoti, ką gi veikia tas kompiuteris, kaip su juo reikėtų susišnekėti. O susišnekėti, pasirodo, galima labai lengvai. Reikia tik vartoti taisyklingus terminus. Jų, gimininių ir rūšinių, knygelėje apstu. Dauguma terminų paaiškinti ir net nurodyti teiktinesni jų sinonimai. Štai pluoštelis tokių terminų:

algoritmas (*Algoritmas – bet kokio* (=kiekvieno) uždavinio sprendimo tikslus užrašas. Kai algoritmas užrašomas kalba, suprantama kompiuteriui, jis vadinas programa (58);

aritmometras (Tai nesudėtinga skaičiavimo mašinėlė, sugebanti atliki keturis aritmetikos veiksmus. Pirmieji *aritmometrai* buvo *mechaniniai*, vėliau – *elektriniai* (120);

braižytuvas (Kai reikia nubraižyti sudėtingus ir tikslius brėžinius, naudojami specialūs spaustintuvai – *braižytuvai*. Seniausi yra *pieštukiniai braižytuvai* (107);

diskas (46) : *kompaktinis* arba kitaip *optinis diskas* (51), *Vinčeterio diskas* (48);

diskelis (Kartais *diskelis* pavadinamas netaisyklingai – "diskete". Kodėl taip, visiškai suprantama – diskeliai gaminami užsienyje, ant jų vokelio dažnai būna parašyta angliskai *diskette*, na ir skaitome

paraidžiui. Beje, kartais dar sakoma „*lankstus diskelis*“. Visai be reikalo – ir taip aišku, kad jis lankstus, magnetinis (50);

displėjus (Žodij *displėjus* lietuviai pasiémė iš anglų kalbos žodžio “display” – “parodyti, pavaizduoti”. Kai kas *displėjų* vadina “monitoriumi” (angliškas žodis “monitor” turi daug prasmių: viena iš jų – stebėjimo, kontrolės prietaisas) (16);

Logo kalba (Ar žinote, iš kur kilęs *Logo kalbos* pavadinimas? Iš graikų kalbos “logos”, kuris reiškia “žodis” arba “mintis” (64);

kompiuteris (Žodis *kompiuteris*, žinia, kilęs iš anglų kalbos žodžio “compute” – skaičiuoti. Anglai ši žodij pasiémė iš lotynų kalbos “computo” reiškia skaičiuoju (8) : *asmeninis kompiuteris* (10), *buitinis kompiuteris* (15), *elektroninis kompiuteris* (121), *kišeninis kompiuteris* (15), *nešiojamasis kompiuteris* (15);

spausdintuvas (Angliškai *spausdintuvas printer* (ir tariamas paňašiai – “printe”). Todėl kartais ir pas mus mėgstamas vadinti *printerių*. Kai turime gražų lietuvišką žodį, nedera skolintis iš kitų kalbų (104) : *adatinis spausdintuvas* (103), *lazerinis spausdintuvas* (102), *rašalinis spausdintuvas* (103);

žymeklis (Staiga mūsų dėmesį patraukė ekrane judantis stačiakampiukas – parašai raidę, ir jis pasislenka į dešinę. Kas tai? Kam jis reikalingas? Tai *žymeklis* (15).

I ši sąrašėli būtų galima įtraukti ir dar daugiau taisyklingų ir teiktinų knygos “Kelionė į kompiuterių šalį” kompiuterijos terminų. Tačiau ir iš jo matyti, kad autorė yra gerai susipažinusi su kompiuterijos terminija ir nepaskęsta jos dabartinės sinonimijos jūroje. Nors dėl vieno kito termino būtų galima ir padiskutuoti.

Labai gerai, kad autorė atsisako anglybės *failas*. Tačiau jos siūlomas ir jos artimiausių bendradarbių nuolat vartoja mas vienas iš *failo* sinonimų – *byla* (59) kelia nemažai abejonių, apie kai kurias jau buvo rašyta¹. Tad jų neverta kartoti. Galima tik pridurti, kad labai neaiški žodžio *byla* reikšmės perkėlimo motyvacija (perkeliamą ne pagrindinė šio žodžio reikšmė). Taigi tinkamesnis lietuviškas *failo* atitikmuo, matyt, būtų žodis *rinkmenà*.

¹ Žr. Gimtoji kalba, 1994, Nr. 8–9, p. 17; Nr. 4, p. 21–22.

Juodų ir baltų linijų kodas ant užsieninių prekių vadintinas ne *brūkšnelių kodu* (75), bet *brūkšniniu kodu*.

Taisytini ir tokie terminai, kaip antai: *pastovi atmintis* (42) (= *pastovioji atmintinė*), *sensorinis* (= *jautrusis*) *ekranas* (74), *skaneris* (75) (= *skaitlys*). Kam reikalingas *intervalas tarp eilučių* (96), *specifinės raidės* (26), jei galima pasakyti paprasčiau: *tarpas tarp eilučių, savitos raidės*.

Angelė KAULAKIENĖ